

Cristian Pătrășconiu. Cursul bun: 20 de lecții

written by [Cristian Pătrășconiu] | January 11, 2020

Spaniolo-americanul George Santayana ne-a lăsat scris (cândva, la începutul secolului trecut – prima oară într-o carte, "Reason in Common Sense") una dintre cele mai faimoase formulări care ne vine de la un istoric modern. Și anume: "aceia care nu își amintesc trecutul sunt condamnați să îl repete". Formula este una tare, cu o tușă voit exagerată – numai bine pentru a atrage atenția asupra raportului intim, de adâncime, dintre memorie și istorie. Pe de altă parte, o asemenea formulă nu implică automat adevărul de același rang al unui contrariu al ei – pentru că, sunt exemple la îndemână, trecutul se repetă (în datele sale mari, nu perfect identic, desigur) și atunci când îți amintești detaliile acestui trecut. Prin urmare, și decurgând dintr-o analiză logică a formulei lui G. Santayana, diferența se poate face și în privința a ceea ce îți amintești și asumi din ceea ce îți amintești.

Logic, de asemenea, poți să îți amintești răul – și să îl replici ("repeți") sau chiar să îl sporești. Este de asemenea posibil să îți amintești răul unui trecut și să refuzi, tocmai pentru că știi cu ce ai avut de-a face, să îl repeți. În acest ultim sens, poți folosi trecutul ca pe o (mare) lecție. Când nu repeți răul – sau când nu repeți două dintre marile rele ale istoriei omenirii (imediat va deveni la limpede la ce anume mă refer) -, atunci lecția trecutului este una cu semn plus. În descendența acestor considerații – care conțin și elemente de ordin etic; prin urmare, care includ și o anume valorizare în termenii Binelui și Răului – cea mai recentă carte disponibilă în limba română a lui Timothy Snyder, un istoric cu o cotă în creștere evidentă și vertiginoasă în ultimii ani (la noi, pe cale de consecință; în mediile occidentale, mai întâi și cât se poate de vizibil), este un efect binevenit al asumării în sensul binelui a unor lecții teribile din istoria recentă. Cartea se numește "Douăzeci de lecții ale secolului XX" și a apărut relativ recent în ediția românească la editura Trei.

Mai întâi, în legătură cu *superficiile* acestui volum un amănunt deopotrivă de ordin cantitativ și anecdotic: ea este, cum spuneam și mai sus, o carte, dar e mai degrabă o *cărticică*. De ce subliniez un asemenea, oarecum secundar, aspect? De ce aș insista asupra faptului că volumul istoricului american (cam 170 de pagini, dar cu spațieri foarte generoase și cu o paginare ultra-aerisită; cu nu cred că mai mult de 1000 de caractere pe pagină) e așa de mic? Mic, prietenos și relativ ușor de citit în aproximativ două ore? Între altele, pentru că asemenea dimensiuni, pentru că o asemenea rețetă îi conferă "proprietăți editoriale" care dau din start acestui volum posibilități mari de a fi trecut mai ușor către cititor. (Pentru piața de carte românească, lucrul este deja verificat – "Douăzeci de lecții..." este unul dintre titlurile cele mai vândute în ultimul an și jumătate pe această "linie de bussiness" editorial de care aparține (*literatura* istorico-politologică).

Dincolo de acest amănunt – care, da, desigur, este și o invitație (mai degrabă directă, decât una subtilă) la lectura cărții în discuție -, ce face aici Th. Snyder este a pune în practică elemente ale unei sănătoase tradiții americane (el însuși indică această venerabilă referință): "așadar, consultarea istorică ori de câte ori este periclitată ordinea politică este o tradiție americană prin excelență. Dacă astăzi ne temem că experimentul american ar putea cădea pradă tiraniei, putem să urmăm exemplul Părinților Fondatori și să reflectăm la istoria altor democrații și republici. Vestea bună este că putem găsi exemple mai recente și mai relevante decât cele oferite de Roma și Grecia antică. Vestea proastă este că istoria democrației moderne este marcată deopotrivă de declin și de eșec. De când și-au declarat coloniile americane independența față de o monarhie britanică pe care Fondatorii au considerat-o "tiranică", istoria europeană a cunoscut trei

episoade democratice de o importanță crucială: cel de după Primul Război Mondial, din 1918, cel de după al Doilea Război Mondial din 1945, și cel de după căderea comunismului, din 1989. Multe dintre democrațiile constituite în aceste momente de cotitură au eșuat, în împrejurări care, din anumite puncte de vedere, se aseamănă cu cele în care ne aflăm noi astăzi”.

De aici, din cele trei mari momente ale istorie moderne (două războaie mondiale – including nazismul – plus căderea comunismului) îți extrage T. Snyder pedagogia sa. Această istorie – cu o rată a criminalității fără precedent în istoria umanității) – este ”rezervorul” de idei pentru ceea ce face, odată cu micile lecții din această carte, istoricul american. Iată, foarte pe scurt, despre ce sunt aceste (20 de) lecții: 1) nesupunerea anticipată, a priori; 2) apărarea instituțiilor; 3) refuzul de a accepta un stat cu un partid unic; 4) asumarea unei responsabilități personale cu privire la ce este lumea în care trăiești; 5) respectul pentru etica profesională; 6) suspiciune maximă în fața existenței trupelor paramilitare; 7) o reflecție adâncă și aplicată cu privire la portul armelor și despre permisiul de port-armă; 8) să ieși, din când în când, în evidență; să îți afișezi, de fapt, individualitatea; 9) să vorbești elegant măcar limba ta natală – a vorbi bine înseamnă a gândi elevat; 10) să crezi în adevăr și să trăiești punând în practică această credință; 11) să practici o sănătoasă morală a suspiciunii; adică, să ”investighezi”, să pui lucrurile cap la cap în narațiuni cu sens; 12) ”să privești oamenii în ochi și să stai de vorbă cu ei”; 13) să nu delegi prezența ta politică – cu alte cuvinte, să fi prezent fizic, la propriu, în viața cetății, în spațiul public; 14) să ai o viață privată, să o protejezi și să impui ca aceasta să fie respectată; 15) să treci în contabilitatea personală, în baza realității, fapte bune, cât mai multe fapte bune; 16) să înveți din vecinătatea ta – fie e apropiată, fie ea și a experiențelor prin care trec oamenii din alte țări; 17) să înveți să recunoști cuvintele periculoase, cuvintele care pot chema după sine realități toxice; 18) să îți ții cumpătul în fața unor situații-limită, chiar inimaginabile; 19) să fii patriot – practicant al unui patriotism al faptelor, nu doar al vorbelor; 20) să nu eziți să fii curajos – atât de curajos pe cât poți fi.

A propos de aceste lecții: ”am fi tentați să credem că moștenirea noastră democratică ne protejează automat de asemenea amenințări. Acesta este însă un reflex înșelător. De fapt, precedentul creat de Părinții Fondatori ne cere să examinăm istoria pentru a înțelege în profunzime cauzele tiraniei și a găsi răspunsul potrivit. Americanii din zilele de astăzi nu sunt mai înțelepți decât europenii care au văzut democrația căzând pradă fascismului, nazismului sau comunismului. Singurul nostru avantaj este că putem învăța din experiența lor”.

Lecțiile pe care nu ni le dă, ci pe care ni le sugerează gânditorul american privesc în mod imediat și în primul rând publicul american. Acolo, în statul-far pentru democrație se întâmplă ceva, se refac unele cărți valorice. Dar, deopotrivă, lecțiile din această carte privesc lumea întreagă – nu numai pentru că aceasta este, prin multe fire, conectată la lumea americană, la acest imens și foarte generos laborator de idei și de practici politice. Sunt lecții, așa-zicând, și pentru noi; sunt lecții care pot deveni (aș plusa: care trebuie să devină) și ale noastre. Nu în ultimul rând, și a propos de

tradiția americană (o tradiția a binelui, inclusiv în sens academic), așa
așeza un demers precum este cel bifat odată cu această carte de către Timothy
Snyder în linia valorică pe care o semnaleză, generos, următorul citat ce
aparține unuia dintre cei mai mari și mai influenți lideri politici americani
ai secolului trecut, Ronald Reagan: " Libertatea nu este niciodată mai
departe de dispariție decât cu o generație. Nu o transmitem copiilor prin
sânge. Trebuie să te lupți pentru ea, să o aperi și să le-o înmânezi pentru
ca și ei să facă la fel." Prin urmare, cartea aceasta este – deși mică, una
densă și semnificativă – și una *a libertății*. Sau *despre* libertate.

20 de lecții bune, așadar: în sumă, un curs bun despre democrația liberală,
despre igienă mintală, despre spirit critic la purtător, despre valori
sănătoare, despre autoapărare în fața tiraniei, despre luciditate, luptă și
speranță, despre normalitate. O pedagogie a binelui, așa zicând. O lecție de
luat – nu de refuzat – și de dat mai departe!